

© Рібцун Ю. В. Стандартизація спеціальної дошкільної освіти дітей із порушеннями мовленнєвого розвитку / Ю. В. Рібцун // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – 2017. – № 1 (350). – С. 164–171. – Серія «Педагогічні науки»

УДК 376-056.2/.3-053.5]/011/33

СТАНДАРТИЗАЦІЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДІТЕЙ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ

Ю. В. Рібцун

Інститут спеціальної педагогіки НАПН України, м. Київ

В статті висвітлено актуальне для сучасної логопедичної науки та практики питання стандартизації спеціальної дошкільної освіти дітей із порушеннями мовленнєвого розвитку (ПМР). Особливий акцент зроблено на необхідності постійного психолого-педагогічного, логопедичного та психокорекційного супроводу дошкільників із ПМР з метою оволодіння ними елементарними знаннями про мову, реалізації у мовленнєвій практиці, значення досвіду у мовленнєвій творчості, що має регламентуватися відповідними документами певної структури. Запропонована автором орієнтир-модель стандартизації спеціальної дошкільної освіти дітей із ПМР: а) дозволяє визначити провідні шляхи формування як мовленнєвої (фонетична, лексична, граматична, діалогічна, монологічна), так і життєвої компетенцій, засвоєння соціально-адаптивних форм поведінки вихованців; б) спрямовує педагогів на задоволення як загальноосвітніх, так і специфічних освітніх потреб дошкільників; в) висвітлює основні складові системи корекційно-розвивальної (компенсаторної) та навчально-виховної, а також координаційно-педагогічної роботи, що в цілому намітить значущі маршрутні точки для успішного подолання мовленнєвих вад у дітей.

Ключові слова: спеціальна дошкільна освіта, стандартизація, мовленнєва компетенція, порушення мовленнєвого розвитку, комплексний підхід до подолання мовленнєвих вад.

Рібцун Юлія Стандартизация специального дошкольного образования детей с нарушениями речевого развития

В статье раскрыты актуальные для современной логопедической науки и практики вопросы стандартизации специального дошкольного образования детей с нарушениями речевого развития (НРР). Подчеркивается, что Государственным стандартом дошкольного образования в Украине является Базовый компонент, рассчитанный на работу с детьми, получающими речевой опыт и умеющими пользоваться им без специально организованных

условий. Особый акцент в статье сделан на необходимости постоянного психолого-педагогического, логопедического и психокоррекционного сопровождения дошкольников с НРР, которое направлено на овладение элементарными знаниями о языке, обогащения опыта в речевой практике, применение в речевом творчестве, что, в свою очередь, должно регламентироваться соответствующими документами определенной структуры: 1) цель; 2) методологическая основа; 3) фрейм (с выделением основных рабочих блоков); 4) содержание (с указанием ведущих направлений); 5) формы, методы, технологии; 6) результаты. Автором предложена ориентировочная модель стандартизации специального дошкольного образования детей с нарушениями речевого развития, которая: а) позволяет наметить основные пути формирования как речевой (фонетическая, лексическая, грамматическая, диалогическая, монологическая), так и жизненной компетенций, усвоение социально-адаптивных форм поведения воспитанников; б) направляет педагогов на удовлетворение как общеобразовательных, так и специфических образовательных потребностей дошкольников; в) репрезентует основные составляющие системы коррекционно-развивающей (компенсаторной) и учебно-воспитательной, а также координационно-педагогической работы, что в целом поможет определить важные маршрутные точки для быстрого и успешного преодоления речевых нарушений у детей.

Ключевые слова: специальное дошкольное образование, стандартизация, речевая компетенция, нарушения речевого развития, комплексный подход к преодолению нарушений речи.

Ribtsun Yulia Standardization of special preschool education for children with disabilities of speech development

The article reveals the issues of standardization of special pre-school education for children with speech development disorders (SDD) that are relevant for modern logopedic science and practice. It is emphasized that the State standard of preschool education in Ukraine is the Basic Component, designed to work with children who receive speech experience and are able to use it without specially organized conditions. Particular emphasis is placed on the need for constant psychological, pedagogical, speech therapy and psycho-correction support for preschool children with SDD, which is aimed at mastering elementary knowledge of the language, implementation in speech practice, application in speech creativity, which in turn should be regulated by the relevant documents of a certain structure: 1) purpose; 2) methodological basis; 3) the frame (with the selection of the main work units); 4) content (indicating leading directions); 5) forms, methods, technologies; 6) results. The author proposes an approximate model of standardization of special pre-school education for children with speech development disorders, which: a) allows us to outline the main ways of formation of both speech (phonetic, lexical, grammatical, dialogical, monologic)

and life competencies, assimilation of socially adaptive forms of behavior of pupils; B) directs teachers to meet both the general educational and specific educational needs of preschool children; C) represents the main components of the system of correction-developing (compensatory) and educational and pedagogical work, which will help to identify important waypoints for quickly and successfully overcoming speech disorders in children.

Key words: special preschool education, standardization, speech competence, speech development disorders, complex approach to overcoming speech disorders.

Постановка проблеми. Модернізація освітньої галузі, що передбачає активне упровадження в практику новітніх наукових досягнень, спрямована, насамперед, на задоволення сучасних запитів суспільства. У спеціальній освіті провідна роль щодо розробки Державних освітніх стандартів, науково-теоретичних і науково-методичних засад навчання, виховання та розвитку дітей з особливими освітніми потребами (ООП) у світлі фундаментальних і прикладних досліджень належить Інституту спеціальної педагогіки, що функціонує у складі Національної академії педагогічних наук України, яка цього року відзначає своє 25-річчя.

В умовах використання освітніх інноваційних технологій у корекційно-розвивальній роботі з дітьми різних нозологій з урахуванням їх особистісних, пізнавальних, у т. ч. й мовленнєвих, можливостей (Е. Данілавичюте, В. Засенко, А. Колупаєва, В. Кобильченко, Т. Сак, В. Синьов, Є. Соботович, В. Тарасун та ін.), особливого значення набуває саме розробка державних стандартів, їх практична реалізація у змісті відповідного програмно- та навчально-методичного забезпечення.

Аналіз досліджень і публікацій. Національна система стандартизації України охоплює стандарти різних рівнів і типів, де зазначено певні конкретизовані вимоги до тих чи інших стандартизованих об'єктів. На сьогодні в Україні функціонує Державний стандарт початкової загальної освіти дітей з особливими освітніми потребами, розроблений науковцями Інституту спеціальної педагогіки НАПН України, розрахований на роботу з учнями початкової ланки школи [2, 3]. Водночас питання стандартизації спеціальної

освіти дітей дошкільного віку, зокрема із порушеннями мовленнєвого розвитку (ПМР), було і залишається відкритим.

Метою статті є висвітлення науково-теоретичних і науково-методичних підходів щодо основних аспектів стандартизації роботи з дошкільниками із ПМР.

Виклад основного матеріалу. Державним стандартом дошкільної освіти в Україні є Базовий компонент [1], розрахований на роботу з дітьми, які отримують мовленнєвий досвід і активно користуються ним без спеціально організованих умов. Однак вимог Базового компонента дошкільної освіти дотримуються педагоги груп (закладів) як загального розвитку, так і спеціальних (компенсуючих, інклюзивних).

Навчально-виховний і корекційно-розвивальний процеси у дошкільному навчальному закладі (ДНЗ), у т. ч. й за умов інклюзивної форми навчання, будуються на основі діалогової взаємодії (Ю. Рібцун), принципі дитиноцентризму (В. Давидов, Я. Коломинський, І. Кон, А. Петровський, Ю. Рібцун, І. Якіманська та ін.), нейропсихологічного (Т. В. Ахутіна, Т. Г. Візель, Т. М. Волковська, Г. В. Семенович, Т. А. Фотекова, Л. С. Цветкова та ін.) та психолінгвістичного підходів до аналізу і корекції порушень мовленнєвого розвитку дитини (Е. Данілавічюте, О. Леонт'єв, Ю. Рібцун, Д. Слобін, Є. Соботович, В. Тищенко, Л. Трофименко, О. Шахнарович, М. Швачкін та ін.) [6, 7, 8].

Це свідчить про необхідність розробки стандарту, який би визначав створення єдиного тріадного освітнього простору (дитина ↔ дорослий (-і) ↔ навчальний заклад) і містив перелік не лише показників умінь і навичок дошкільників, їх знань у різних галузях, а й вимог до спеціалістів закладу (вчителя-логопеда, корекційного педагога, практичного психолога, вихователів, інструктора з фізичної культури, музичного керівника), розкривав логіку побудови, структурні складові та основні напрями змістового наповнення освітнього процесу, а також передбачав створення та реалізацію певних умов,

які прискорять строки компенсації наявних у дітей порушень та зроблять роботу максимально продуктивною.

Загалом освітній стандарт являє собою такий нормативний документ, який затверджений в установленому порядку і діє в усіх навчальних закладах держави, незалежно від їхнього типу, форми власності та підпорядкування, для забезпечення відповідної ефективності часо-просторової, змістової організації, функціонування, якісного взаємозв'язку навчально-виховного та корекційно-розвивального процесу, діагностично-моніторингової роботи з дітьми різних категорій з ООП з урахуванням сучасних світових тенденцій (Ю. Рібцун).

Нами розроблена **орієнтир-модель стандартизації** спеціальної дошкільної освіти дітей із порушеннями мовленнєвого розвитку, що висвітлює складові системи координаційно-педагогічної, корекційно-розвивальної (компенсаторної) і навчально-виховної роботи, з урахуванням особливих умов, спрямованих на оптимізацію освітнього процесу. Завдяки рівневій організації робота в ДНЗ буде варіативною, а отже, гнучкою, ефективною та здійснюватиметься з одночасним урахуванням комунікативних і життєвих потреб та індивідуальних можливостей дошкільників.

Складові системи координаційно-педагогічної роботи:

I. Мета – соціальне партнерство, міжвідомча та міжінституційна інтеграція, підвищення соціальної відповідальності сім'ї, організація педагогічної взаємодії спеціалістів закладу, педагогів і батьків для вчасного попередження та комплексного подолання спільними зусиллями мовленнєвих вад у дітей.

II. Методологічна основа [10].

III. Структура:

Науковий блок (науковці НДІ в структурі НАПН України): а) розробка науково-теоретичних засад і, на цій основі, диференційних діагностичних критеріїв розмежування мовленнєвих вад [8], відповідного програмно- [6, 7, 9] та навчально-методичного забезпечення [4, 5, 10] корекційно-розвивальної (компенсаторної) і навчально-виховної роботи з дітьми з урахуванням сучасних

світових технологій; б) поетапне впровадження розробок у практику роботи ДНЗ із постійним моніторингом ефективності отриманих результатів.

Методичний блок (вихователь-методист): а) створення та оновлення фонду бібліотечно- та електронно-інформаційних ресурсів (зокрема, <http://lib.iitta.gov.ua/cgi/stats/report/authors/f94c9e0512530180c11a2180ae3cbe84/>); б) організація та проведення професійних конкурсів, районних (міських, всеукраїнських) масових заходів різного рівня, в результаті чого підвищується рівень самоосвіти педагогів; в) моніторинг якості педагогічної діяльності шляхом відвідання курсів професійної перепідготовки, підвищення кваліфікації, на основі чого здійснюється атестація педагогічних працівників ДНЗ, підтверджується (надається) відповідна категорія (вища, перша, друга).

Психологічний блок (практичний психолог): а) психологічне просвітництво; б) психологічне консультування з питань навчання, виховання, корекції та розвитку вихованців.

IV. Зміст [10].

V. Форми, методи і технології [10].

VI. Результати: а) активна гармонійна робота усього педагогічного колективу упродовж року; б) систематичне підвищення фахової педагогічної майстерності.

Складові системи корекційно-розвивальної (компенсаторної) і навчально-виховної роботи:

I. Мета – активна дієва допомога дітям, спрямована на цілісне формування базових комунікативних навичок; комплексний, інтегрований підхід до подолання мовленнєвих порушень, соціально-побутової адаптації дошкільників; попередження шкільної неуспішності, особливо з предметів мовного циклу, з урахуванням основних механізмів порушень.

II. Методологічна основа [5, 6, 7, 8].

III. Структура:

1) **Діагностично-моніторинговий блок** (учитель-логопед, вихователі, практичний психолог): а) виявлення актуального рівня розвитку дитини в

пізнавальній, особистісній, емоційно-вольовій сферах; б) прогнозування резервних (потенційних) можливостей вихованця для їх активної реалізації на «тут і тепер» і «там і тоді»; в) підготовка та заповнення відповідної документації, комплектування підгруп, надання методичних рекомендацій щодо оптимального забезпечення індивідуального та диференційованого підходів; г) простеження динаміки всебічного розвитку дошкільника.

2) Корекційно-розвивальний блок (учитель-логопед, вихователі, практичний психолог): а) максимально повне, якісне та швидке виправлення мовленнєвих вад і наявних вторинних порушень під час індивідуальних, підгрупових і фронтальних ігор-занять з урахуванням фізіологічного та психофізіологічного, психологічного, неврологічного, лінгвістичного та нейролінгвістичного аспектів, закономірностей розвитку мовлення, у т. ч. знань про динамічну локалізацію вищих психічних функцій (гнозис, праксис, мислення, пам'ять, емоції, увага, мовлення) в умовах звичайного та дизонтогенезу, періоди і стадії дитячого розвитку за Д. Ельконіним, стадій психосоціального розвитку за Е. Еріксоном) (див. табл. 1); б) прогнозування мовленнєвих та соціально-адаптивних можливостей дошкільника; в) підготовка та ведення відповідної документації.

Таблиця 1

Основні критерії психічного та особистісного розвитку дошкільника

<i>Вік</i>	<i>Стадія</i>	<i>Криза</i>	<i>Соціальна ситуація розвитку</i>	<i>Провідна діяльність</i>	<i>Базисна чеснота</i>	<i>Новоутворення віку</i>
3–7 років	Локо-морно-генітальна	3 роки – мотиваційно-потребнісна сфера особистості; ініціативність – почуття провини	Дитина → дорослий	Сюжетно-рольова гра	Цілеспрямованість	Потреба у соціально значущій та суспільно-оцінювальній діяльності; підпорядкування мотивів, елементи довільної поведінки; етичні норми

У кожному блоці виділено підготовчий і власне корекційний етапи, які різко не розмежовуються, а тісно переплітаються між собою. У змісті підготовчого етапу окреслено ті завдання та представлено ті психологічні механізми, які створюють базу подальшої ефективної логопедичної роботи, т. ч. утворюючи цілісний алгоритм формування мовлення у дошкільників (Ю. Рібцун).

IV. Зміст – визначається Базовим компонентом дошкільної освіти та реалізується в адаптованому вигляді у ряді програм з урахуванням диференціації їх змісту та застосуванням рівневого підходу (Ю. Рібцун) [6, 7, 9].

Наскрізнi освітні напрями (вчитель-логопед, вихователі, практичний психолог):

1. *Мотиваційно-активізуючий.*

2. *Динамічно-мовленнєвий*, що передбачає: а) розвиток артикуляційного апарату; б) удосконалення дихальної функції; в) розвиток голосового апарату; г) формування просодичних компонентів мовлення (дикція, темп, ритм, інтонація, паузація, наголос).

3. *Фонетико-фонематичний*, що включає:

1) на рівні імпресивного мовлення: а) слухова увага та пам'ять, спрямованість уваги на фонологічну структуру слова; б) слуховий та слухо-просторовий гнозис; в) фонематичне сприймання на перцептивному рівні; г) слуховий контроль; г) фонематичні уявлення; д) складова структура слів, складовий аналіз; е) ймовірне прогнозування на фонологічному рівні; є) звуковий аналіз;

2) на рівні експресивного мовлення: а) фонематичне сприймання; б) слуховий контроль; в) звуковимова; г) звуковий аналіз і синтез; г) складова структура слів, складовий аналіз і синтез; д) прогнозування на фонологічному рівні; е) рецептивне прогнозування, читання слів різної складності.

4. *Словниково-смиловий*, що функціонує на рівні як імпресивного, так і експресивного мовлення: а) предметна співвіднесеність, категоріальний рівень

лексичних узагальнень; б) контекстуально зумовлені лексичні узагальнення; в) видо-родові поняття; г) пароніми; г) антоніми; д) синоніми; е) омоніми; є) багатозначні слова; ж) переносне значення слів; з) лексичне прогнозування; і) лексична системність.

5. *Морфологічно-семантичний*, що знаходить своє вираження:

1) на рівні імпресивного мовлення: а) суфіксальне словотворення; б) префіксальне словотворення; в) морфологічний аналіз;

2) на рівні експресивного мовлення: а) суфіксальне словотворення; б) словотворення сполученням основ; в) префіксальне словотворення; г) морфологічний аналіз і синтез; г) морфологічне прогнозування; д) морфологічний контроль.

6. *Граматично-значеннєвий*, що реалізується:

1) на рівні імпресивного мовлення: а) граматична категорія роду; б) граматична категорія числа; в) категорія виду; г) категорія стану; д) категорія особи;

2) на рівні експресивного мовлення: а) граматична категорія роду; б) граматична категорія числа; в) граматична категорія відмінка; г) категорія способу; г) категорія виду; д) категорія стану; е) категорія особи; є) граматичне прогнозування; ж) граматичний контроль.

7. *Синтаксично-інформативний*, що формується на рівні як імпресивного, так і експресивного мовлення, на матеріалі: а) словосполучень; б) речень; в) текстів із одночасним удосконаленням навичок синтаксичного аналізу та синтезу, синтаксичного прогнозування та контролю.

Специфічні освітні напрями:

1. *Педагогічний* – забезпечення пізнавального, фізичного, соціально-морального, емоційно-ціннісного, художньо-естетичного, креативного розвитку дошкільників відповідно до семи освітніх ліній («Особистість дитини», «Дитина в соціумі», «Дитина в природному довкіллі», «Дитина у світі культури», «Гра дитини», «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі», «Мовлення дитини») (інваріантна частина).

2. *Психологічний*: а) створення сприятливого психологічного клімату в дитячому колективі, полегшення соціальної адаптації дітей в умовах ДНЗ; б) профілактика та зняття психоемоційного напруження; в) психорекція у вигляді подолання негативних тенденцій розвитку; г) цілісне соціально-психологічне спрямування психологічної допомоги; д) систематичний психолого-педагогічний супровід.

V. *Форми* (традиційні, нетрадиційні), *методи* (організації діяльності, стимулювання, різних рівнів контролю тощо) і *технології* (ігрові, здоров'язберігаючі, інтегровані, інформаційні, проектувальні тощо) [10].

VI. *Результати*: а) загальна позитивна динаміка у лого- та психокорекційній роботі; б) кількісні та якісні показники розвитку, якими дошкільники оволоділи упродовж року; в) зростання мовленнєвої та пізнавальної активності; удосконалення вміння взаємодіяти з іншими (дорослими та однолітками), використовуючи власні вербальні та невербальні можливості у різних видах діяльності, осмислюючи чужий мовленнєвий досвід і поступово інтегруючи його («чуття мови»); практичне, а надалі творче, використання правил комунікації у різноманітних життєвих ситуаціях.

Особливими умовами, спрямованими на оптимізацію навчально-виховного та корекційно-розвивального процесу з дітьми з ООП, є:

1) *загальнопедагогічні*: а) профілактика та максимально раннє виявлення психофізичних, у т. ч. й мовленнєвих, порушень у дошкільників; б) охоплення лого- та психокорекційною роботою дітей як в умовах домашнього навчання та виховання, так і в ДНЗ; в) застосування індивідуалізованого та диференційованого підходів;

2) *інформаційні*: а) виготовлення та розміщення у вестибюлях дитячих поліклінік, психолого-медико-педагогічних консультацій (ПМПК), районних газетах, на сайтах ДНЗ і районних (міських) відділів освіти інформаційних бюлетенів (листівок) про види мовленнєвих вад, їх основні прояви, причини, важливість вчасного надання логопедичної та психокорекційної допомоги дітям для їх всебічного гармонійного розвитку; б) репрезентування доступної

літературної джерельної бази у методичному кабінеті, групах ДНЗ, постійне оновлення електронних ресурсів на сайтах ДНЗ, ПМПК, районних (міських) відділів освіти, джерел для батьків, сайтах логопедичного спрямування [10], освітніх порталах, створення журналу для батьків, збірника з власного досвіду педагогів ДНЗ, методичних рекомендацій під науковою редакцією фахівців Інституту спеціальної педагогіки НАПН України, поширення розроблених матеріалів серед громадськості у електронному чи друкованому вигляді; в) надання інтерв'ю, проведення вебінарів, друк науково-популярних статей (педагоги ДНЗ і науковці) у журналах «Дошкільне виховання» (Київ, «Світич»), «Логопед» (Харків, ВГ «Основа»), газетах освітнього спрямування;

3) *соціально-педагогічні*: а) підписання угод про співпрацю (ДНЗ – дитяча поліклініка, ДНЗ – Інститут спеціальної педагогіки НАПН України тощо); б) налагодження онлайн-спілкування (скайп, вайбер, месенджер) у діаді «батьки – вчитель-логопед» або тріаді «батьки – вчитель-логопед – дитина»; в) організація та проведення «круглих столів», педагогічних нарад, вебінарів, «наукових пікніків» (виїзних майстер-класів науковців), проблемно-тематичних курсів підвищення кваліфікації педагогів ДНЗ, семінарів різного рівня з питань діагностичної та корекційно-розвивальної роботи в ДНЗ за умов тісної співпраці з фахівцями інших інституцій – науковці, педагоги, лікарі (ЛОР, невропатолог, стоматолог, ортодонт, психіатр); г) організація та проведення музично-розважальних, театралізованих, фізкультурно-оздоровчих заходів у квартетах «вихователь – музичний керівник – діти ДНЗ – батьки», «музичний керівник – діти ДНЗ – діти в умовах домашнього навчання та виховання – батьки», «фізичний інструктор – учитель-логопед – вихованці ДНЗ – батьки», «вихователь – діти ДНЗ – діти в умовах домашнього навчання та виховання – батьки», «вчитель-логопед – музичний керівник – діти ДНЗ – батьки»;

4) *ресурсні*: а) заснування на базі ДНЗ діагностично-консультативної майстерні за науково-методичної підтримки фахівців Інституту спеціальної педагогіки НАПН України, планування та налагодження відповідної роботи; б) виготовлення, придбання ігрового та корекційного обладнання, поповнення

бібліотеки зразками фахової психолого-педагогічної літератури, у т.ч. розробленої науковцями Інституту спеціальної педагогіки НАПН України; в) комп'ютеризація, підключення ДНЗ до мережі Інтернет; г) створення пересувної бібліотечки в серії «На допомогу педагогу ДНЗ» («Якщо в групі перебуває дитина з особливими освітніми потребами», «Як навчити дитину правильно розмовляти», «Учитель-логопед – педагог чи лікар?») та «На допомогу батькам» («Чому у ДНЗ краще, аніж удома?», «Коли потрібно звертатися до вчителя-логопеда?», «Спільна робота – кращий результат»).

Висновки. Отже, стандартизація є однією з сучасних тенденцій розвитку структурно-функціонального, змістового, технологічно модернізованого наповнення спеціальної як шкільної, так і дошкільної освіти України. Запропонована нами орієнтир-модель стандартизації спеціальної дошкільної освіти дітей із порушеннями мовленнєвого розвитку: а) дозволяє визначити провідні шляхи формування як мовленнєвої (фонетична, лексична, граматична, діалогічна, монологічна) [1], так і життєвої компетенції, засвоєння соціально-адаптивних форм поведінки вихованців; б) спрямовує педагогів на задоволення як загальноосвітніх, так і специфічних освітніх потреб дошкільників; в) висвітлює основні складові системи корекційно-розвивальної (компенсаторної) і навчально-виховної, а також координаційно-педагогічної роботи [4–9], що в цілому намітить значущі маршрутні точки для успішного подолання мовленнєвих вад у дітей.

Література

1. Базовий компонент дошкільної освіти [Богущ А. М., Бєленька Г. В., Богініч О. Л. та ін.]; наук. керівник: А. М. Богущ, дійсний член НАПН України, проф., д. п. н. – К. : ТОВ «МЦФЕР–Україна», 2012. – 26 с.

2. Державний стандарт початкової загальної освіти дітей з особливими освітніми потребами : затв. Постановою Каб. Міністрів України від 21 серп. 2013 р. № 607 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу до вид. : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/607-2013-%D0%BF>

3. Реалізація оновленого змісту освіти дітей з особливими потребами: початкова ланка : навч.-метод. посіб. / Н. Б. Адамюк, Л. Є. Андрусишина, О. О. Базилевська та ін.; НАПН України, Ін-т спец. педагогіки; за ред. В. В. Засенка, А. А. Колупаєвої, Н. О. Макарчук, В. І. Шинкаренко. – К. : Інститут спеціальної педагогіки, 2014. – 336 с.

4. Рібцун Ю. В. До питання реалізації моделі корекційно-розвивальної роботи з подолання вад фонетико-фонематичної складової мовлення у дітей / Ю. В. Рібцун // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова : зб. наук. пр. – Вип. 32. – Ч. 2. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. – С. 90–95. – (Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія)

5. Рібцун Ю. В. Дошкільнятко: корекційно-розвивальна та навчально-виховна робота з дітьми із фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення : навч.-метод. посіб. / Ю. В. Рібцун. – Тернопіль : Мандрівець, 2016. – 192 с.

6. Рібцун Ю. В. Корекційна робота з розвитку мовлення дітей п'ятого року життя із фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення : програмно-методичний комплекс / Ю. В. Рібцун. – Тернопіль : Мандрівець, 2014. – 272 с.

7. Рібцун Ю. В. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей молодшого дошкільного віку із ЗНМ : програмно-методичний комплекс / Ю. В. Рібцун. – К. : Освіта України, 2011. – 292 с.

8. Рібцун Ю. В. Професійний довідник учителя-логопеда дошкільного навчального закладу / Ю. В. Рібцун. – Х. : Вид. група „Основа”, 2013. – 239 [1] с. – (Серія „Професійний довідник”).

9. Рибцун Ю. В. Создание программ для воспитателей логопедических групп как условие повышения качества специального образования дошкольников [Электронный ресурс] / Юлия Валентиновна Рибцун // Формирование личности ребенка с особыми потребностями в условиях меняющегося мира : материалы Междунар. науч.-практ. интернет-конф. (17 января – 17 марта 2011 г.). – Режим доступа к изд. : <http://>

itdsel.bspu.unibel.by › ru/content/new6/new2/new7/. – Электрон. дан. и прогр. (40 Мб). – Минск, 2011. – 1 электрон. опт. диск (DVD-ROM): цв.

10. ЛОГО-АРТ [Электронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.logoped.in.ua/>

References

1. Bazovij komponent doshkil'noï osviti [Bogush A. M., Belen'ka G. V., Boginich O. L. ta in.]; nauk. kerivnik: A. M. Bogush, dijsnij chlen NAPN Ukraïni, prof., d. p. n. – K. : TOV «MCFER–Ukraïna», 2012. – 26 s.

2. Derzhavnij standart pochatkovoï zagal'noï osviti ditej z osoblivimi osvitnimi potrebami : zatv. Postanovoju Kab. Ministriv Ukraïni vid 21 serp. 2013 r. № 607 / [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu do vid. : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/607-2013-%D0%BF>

3. Realizacija onovlenogo zmistu osviti ditej z osoblivimi potrebami: pochatkova lanka : navch.-metod. posib. / N. B. Adamjuk, L. Є. Andrusishina, O. O. Bazilevs'ka ta in.; NAPN Ukraïni, In-t spec. pedagogiki; za red. V. V. Zasenka, A. A. Kolupaevoi, N. O. Makarchuk, V. I. Shinkarenko. – K. : Institut special'noï pedagogiki, 2014. – 336 s.

4. Ribcun Ju. V. Do pitannja realizacii modeli korekcijno-rozvival'noï roboti z podolannja vad fonetiko-fonematičnoï skladovoï movlennja u ditej / Ju. V. Ribcun // Naukovij chasopis Nacional'nogo pedagogichnogo universitetu imeni M. P. Dragomanova : zb. nauk. pr. – Vip. 32. – Ch. 2. – K. : Vid-vo NPU imeni M. P. Dragomanova, 2016. – S. 90–95. – (Serija 19. Korekcijna pedagogika ta special'na psihologija)

5. Ribcun Ju. V. Doshkil'njatko: korekcijno-rozvival'na ta navchal'no-vihovna robota z dit'mi iz fonetiko-fonematičnim nedorozvitkom movlennja : navch.-metod. posib. / Ju. V. Ribcun. – Ternopil' : Mandrivec', 2016. – 192 s.

6. Ribcun Ju. V. Korekcijna robota z rozvitku movlennja ditej p'jatogo roku zhittja iz fonetiko-fonematičnim nedorozvitkom movlennja : programno-metodichnij kompleks / Ju. V. Ribcun. – Ternopil' : Mandrivec', 2014. – 272 s.

7. Ribcun Ju. V. Korekcyjne navchannja z rozvitku movlennja ditej molodshogo doskil'nogo viku iz ZNM : programno-metodichnij kompleks / Ju. V. Ribcun. – K. : Osvita Ukraïni, 2011. – 292 s.

8. Ribcun Ju. V. Profesijnij dovidnik uchitelja-logopeda doskil'nogo navchal'nogo zakladu / Ju. V. Ribcun. – H. : Vid. grupa „Osnova”, 2013. – 239 [1] s. – (Serija „Profesijnij dovidnik”).

9. Ribcun Ju. V. Sozdanie programm dlja vospitatelej logopedicheskikh grupp kak uslovie povyshenija kachestva special'nogo obrazovanija doskol'nikov [Jelektronnyj resurs] / Julija Valentinovna Ribcun // Formirovanie lichnosti rebenka s osobymi potrebnostjami v uslovijah menjajushhegosja mira : materialy Mezhdunar. nauch.-prakt. internet-konf. (17 janvarja – 17 marta 2011 g.). – Rezhim dostupa k izd. : [http:// itdsel.bspu.unibel.by › ru/content/new6/new2/new7/](http://itdsel.bspu.unibel.by › ru/content/new6/new2/new7/). – Jelektron. dan. i progr. (40 Mb). – Minsk, 2011. – 1 jelektron. opt. disk (DVD-ROM): cv.

10. LOHO-ART [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.logoped.in.ua/>